

Małgorzata Dolata

Jakość i dostępność jako wskaźniki postrzegania stanu infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich

Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania 46/1, 259-269

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

DOI:10.18276/sip.2016.46/1-20

Małgorzata Dolata*

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

JAKOŚĆ I DOSTĘPNOŚĆ JAKO WSKAŹNIKI POSTRZEGANIA STANU INFRASTRUKTURY SPOŁECZNEJ NA OBSZARACH WIEJSKICH

Streszczenie

W artykule podjęto próbę oceny stanu wybranych składników infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich na podstawie wskaźników, opisujących stopień zadowolenia mieszkańców z jakości i dostępności usług przez nią świadczonych. Uzyskane wyniki pozwalają stwierdzić, że mieszkańcy wsi za najważniejszy uznali dostęp do usług systemu ochrony zdrowia, zaś stosunkowo nieduże znaczenie przywiązywali do świadczeń oferowanych przez infrastrukturę kultury. Jakość usług świadczonych zarówno przez system opieki zdrowotnej, jak i infrastrukturę kultury została oceniona głównie jako wystarczająca. Otrzymane wyniki nie dają jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, czy dostęp do usług infrastruktury zdrowia uległ w ostatnich dziesięciu latach poprawie czy pozostał bez zmian. Natomiast wskazują na pozytywne zmiany w dostępie do usług oferowanych przez infrastrukturę kultury.

Słowa kluczowe: infrastruktura społeczna, jakość usług, dostęp do usług, obszary wiejskie

* E-mail: dolata@up.poznan.pl

Wprowadzenie

Wraz z rozwojem cywilizacyjnym zmienia się postrzeganie infrastruktury – ocenia się ją nie tylko przez ilość, ale przede wszystkim przez jakość i dostępność świadczonych usług. Odpowiednia ilość, jakość i dostępność usług świadczonych przez infrastrukturę są silnymi czynnikami budującym atrakcyjność gminy, powiatu czy województwa, w związku z tym podstawowe pomiary stanu infrastruktury dokonywane są przede wszystkim przez podmioty biorące udział w jej użytkowaniu i opierają się na takich wskaźnikach jak:

- szkodliwość dla środowiska i człowieka,
- wydajność,
- stopień zadowolenia z jakości usług,
- stopień zadowolenia z dostępu do usług.

Infrastruktura społeczna jest jednym z najistotniejszych, a jednocześnie niezbędnych i najbardziej efektywnych, czynników rozwoju obszarów wiejskich. Funkcjonowanie tworzących ją elementów umożliwia realizację polityki społecznej w dziedzinie kształtowania warunków życia ludności oraz tworzenia ładu społecznego i przestrzennego. Na infrastrukturę społeczną składa się sieć powiązanych ze sobą urządzeń i instytucji, realizujących określone potrzeby społeczne, które z reguły są zmienne w czasie i rosnące jakościowo i ilościowo w miarę postępującego rozwoju gospodarczego państwa i jego regionów. Odgrywa ona rolę czynnika aktywizującego, jak i modelująco-integracyjnego wobec przestrzeni społeczno-gospodarczej.

Infrastruktura społeczna pełni zarówno funkcję konsumpcyjną, jak i produkcyjną. Ta pierwsza dotyczy tzw. „humanistycznej” strony działalności infrastruktury społecznej, czyli zaspokajania potrzeb zdrowotnych, edukacyjnych i kulturalnych ludności, natomiast funkcja produkcyjna kieruje swoje działania na człowieka w celu zwiększenia wyników jego pracy w skali społecznej.

Przedmiotem zainteresowania niniejszego artykułu jest wskazanie na jakości i dostępności usług infrastruktury społecznej na obszarach wiejskich jako na wskaźniki określające jej stan, natomiast celem pracy jest ukazanie opinii mieszkańców wsi na temat ich zadowolenia z usług świadczonych przez wybrane elementy infrastruktury społecznej.

Prezentowane wyniki są częścią szerszych badań, jednakże ze względu na charakter publikacji opis badań został celowo ograniczony do wskazania na jakość i dostępność jako podstawowe wskaźniki zadowolenie mieszkańców wsi z usług wybranych elementów infrastruktury społecznej. Analizę otrzymanych wyników ograniczono do usług postrzeganych przez mieszkańców wsi jako najważniejsze (infrastruktura ochrony zdrowia) i stosunkowo najmniej ważne (infrastruktura kultury).

1. Rola infrastruktury w procesach rozwoju regionalnego i lokalnego

Wspólne dla wszystkich definicji pojęcia *infrastruktura* jest wyjaśnienie jego pochodzenia – wywodzi się ono z języka łacińskiego i składa się z dwóch części (*infra* + *struktura*), gdzie *infra*, to pierwszy człon wyrazów złożonych oznaczający: pod-, poniżej, po-, późniejszy, wśród, wewnątrz, zaś *struktura* określa układ i wzajemne relacje elementów stanowiących całość, jak również całość zbudowaną w pewien sposób z poszczególnych elementów. Oprócz definicji odwołujących się (podobnie, jak w etymologii łacińskiej) do funkcji infrastruktury, istnieją również inne, podkreślające fakt, że infrastruktura to:

- obiekty, urządzenia, instytucje czy też zjawiska, które postrzegane są jako fundament, bez którego istnienia nie jest możliwe tworzenie, rozwój czy prawidłowe funkcjonowanie jakiegoś fragmentu systemu społecznego lub też tego systemu jako całości (Ratajczak, 1999, s. 12);
- ogół urządzeń o charakterze majątkowym, zapewniających świadczone przez siebie usługami prawidłowe funkcjonowanie aparatu wytwórczego oraz odpowiadających przyjętym w danej epoce i środowisku normom wyznaczającym warunki życia ludności (Wilczyńska, 1983, s. 159);
- suma wszystkich czynników współuczestniczących w procesie świadczenia usług (kapitał – praca) wraz z efektami ich działalności lub ogół środków i warunków niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania państwa (Sadowy, 1995, s. 81–88);
- elementy materialne i niematerialne, które determinują właściwą realizację zadań oraz zasad strategii rozwoju na wszystkich poziomach oddziaływania człowieka i społeczeństwa na otaczające środowisko.

Wielowymiarowe pojmowanie infrastruktury przejawia się w wielości proponowanych sposobów jej podziałów. Jednym z nich, najczęściej występującym

w literaturze przedmiotu, jest dychotomiczny podział na infrastrukturę gospodarczą i społeczną. Podział ten ma charakter funkcjonalny, a jego granice wyznacza kryterium funkcji pełnionej przez dane urządzenie lub instytucję.

Jakkolwiek, analizując i opisując zmiany zachodzące w procesach rozwoju regionalnego i lokalnego, docenić należy znaczenie infrastruktury jako całości, to szczególną uwagę zwrócić należy na infrastrukturę społeczną, która uznawana jest za wyraz postępu społecznego, a niedostateczne tempo jej rozwoju hamuje wręcz dynamikę wzrostu gospodarczego na każdym poziomie samorządu terytorialnego.

W większości definicji infrastruktury społecznej podkreśla się, że jest ona zespołem urządzeń i instytucji świadczących usługi zaspokajające określone potrzeby ludzkie. Znaczne rozbieżności dotyczą natomiast rodzaju tych potrzeb oraz charakteru urządzeń i instytucji, które mają je zaspokajać, a więc zakresu badanego pojęcia (Palonka, 1992, s. 10).

Infrastruktura społeczna jest zorganizowaną przez państwo lub inne podmioty polityki społecznej materialną podstawą zaspokojenia bezpośrednich potrzeb społeczeństwa. Usługi przez nią świadczone zaliczane są do usług nieprodukcyjnych i umożliwiają stworzenie właściwych standardów życia ludności w zakresie:

- oświaty i wychowania,
- ochrony zdrowia i pomocy społecznej,
- sportu,
- rozrywki i wypoczynku,
- kultury.

Infrastruktura społeczna spełnia swoje funkcje nie tylko wobec konkretnych osób, ale również wobec przestrzeni społeczno-gospodarczej, w której występuje. Odgrywa zatem rolę dynamizującą, która obejmuje jej sferę ukierunkowaną na rozwój gospodarczy określonego terenu, przy czym wpływ ten ma charakter zarówno bezpośredni, jak i pośredni.

Na szczególną rolę infrastruktury społecznej w regionalnych i lokalnych procesach rozwojowych zwracają przede wszystkim uwagę następujące aspekty (Gogolewska, 1999, s. 184):

- istnieje zależność między rozwojem regionu a stanem jego wyposażenia w infrastrukturę społeczną, bowiem to infrastruktura społeczna przyczynia się do uruchomienia i określenia stopnia wykorzystania zasobów lokalnych, a tym samym do rozwoju regionu;

- rozbudowana infrastruktura społeczna może być magnesem przyciągającym kapitał i siłę roboczą;
- w polityce regionalnej władze często posługują się infrastrukturą społeczną jako instrumentem i argumentem marketingu terytorialnego;
- ze względu na swoje szczególne znaczenie infrastruktura społeczna powinna być przedmiotem oddziaływania nie tylko władz centralnych, ale przede wszystkim regionalnych i lokalnych.

2. Metodyka badań

Materiał do badań stanowiły informacje zebrane podczas badania ankietowego przeprowadzonego w okresie od stycznia do marca 2016 roku. W ankiecie wzięło udział 136 osób zamieszkujących obszary wiejskie województwa wielkopolskiego. Kwestionariusz ankiety składał się z czterech części: w pierwszej badani wskazywali, jak ważny jest dla nich dostęp do wskazanych usług infrastruktury. W kolejnych oceniali dostępność i jakość usług w zakresie ochrony zdrowia, sportu, wypoczynku i rekreacji, oświaty oraz kultury.

Wśród badanych było 70 kobiet i 66 mężczyzn w wieku od 18 do 74 lat. Ankietowani zamieszkiwali we wszystkich powiatach ziemskich województwa wielkopolskiego. Największą grupę (62 ankietowanych) tworzyły osoby mieszkające we wsiach liczących od 100 do 600 osób, nieco mniejszą (54 ankietowanych) w miejscowościach liczących więcej niż 600 osób, zaś najmniejszą (20 ankietowanych) we wsiach zamieszkiwanych przez mniej niż 100 osób. Ponad połowa ankietowanych (57%) miała wykształcenie wyższe lub policealne, 32% – średnie zawodowe lub średnie ogólnokształcące, 8% – zasadnicze zawodowe, a 2% wykształcenie gimnazjalne lub podstawowe. Wśród badanych najwięcej było przedstawicieli gospodarstw domowych, którzy jako główne źródło dochodu wskazali pracę na własny rachunek poza gospodarstwem rolnym (34%) i pracę w gospodarstwie rolnym (29%). Niespełna 23% ankietowanych odpowiedziało, że prezentuje gospodarstwa pracownicze, około 8% – gospodarstwa emerytów i rencistów, a nieco ponad 6% – gospodarstwa pracowników użytkujących również gospodarstwa rolne.

3. Wyniki badań

W pierwszej części badania wszyscy ankietowani mieli wskazać, jak ważny jest dla nich dostęp do usług świadczonych przez wybrane elementy infrastruktury społecznej, tj.:

- ochrony zdrowia,
- oświaty,
- kultury,
- sportu,
- wypoczynku i rozrywki.

Każdemu z elementów infrastruktury można było przypisać cyfrę od 1 do 5, gdzie 1 oznaczało dla respondenta bardzo małe znaczenie danej usługi, zaś 5 bardzo duże (tab. 1).

Tabela 1. Znaczenie dostępu do usług świadczonych przez infrastrukturę społeczną

Wyszczególnienie	Waga:				
	1	2	3	4	5
	Liczba respondentów:				
Ochrona zdrowia	10	6	8	32	80
Oświata	8	10	32	22	64
Sport	12	34	38	32	20
Wypoczynek i rozrywka	10	22	44	32	28
Kultura	10	26	50	28	22

Źródło: badania własne.

Za najważniejszy, wśród wszystkich wymienionych składników infrastruktury społecznej, ankietowani mieszkańcy wsi uznali dostęp do usług świadczonych przez system ochrony zdrowia. Aż 59% badanych (80 osób) wskazało, że dostęp do świadczeń zdrowotnych ma dla nich największe znaczenie. Niewiele mniejsza część ankietowanych – 47% (64 osoby) uznała za bardzo ważną możliwość korzystania z usług infrastruktury edukacyjnej na obszarach wiejskich. Natomiast stosunkowo niedużą wagę badane osoby przywiązywały do świadczeń oferowanych przez infrastrukturę kultury – aż 37% (50 osób) przyznało jej cyfrę 3, infrastrukturę związaną z wypo-

czynkiem i rozrywką – 32% ankietowanych (44 osoby) przydzieliło jej cyfrę 3 i infrastrukturę sportu – gdzie najczęściej przypisywanymi cyframi były 3 (38 osób, 25%) i 2 (34 osoby, 25%).

Usługi świadczone przez system ochrony zdrowia ankietowani oceniali pod kątem:

- dostępności,
- jakości,
- zmian, jakie zaszły w ciągu ostatnich lat w stanie obiektów i dostępności do usług.

Wyniki przeprowadzanych badań wskazują, że ankietowani bardzo różnie oceniali dostęp do usług oferowanych przez infrastrukturę ochrony zdrowia. Najlepiej oceniono opiekę świadczoną przez lekarzy rodzinnych – aż 44% respondentów odpowiedziało, że dostęp do ich usług jest dobry, a 18% bardzo dobry. Najgorzej natomiast mieszkańcy obszarów wiejskich ocenili dostęp do lekarzy specjalistów i leczenia szpitalnego – odpowiednio – 70, tj. 52% i 68, tj. 50% wszystkich badanych uznało dostępność do ich usług za niedostateczną, a nikt nie wskazał na ocenę bardzo dobrą. W celu rozszerzenia badań nad infrastrukturą ochrony zdrowia ankietowanych poproszono również o ocenę dostępu do aptek. Wśród udzielonych odpowiedzi, aż 85% oceniło go jako bardzo dobry i dobry, a tylko 1,5% za niedostateczny (tab. 2).

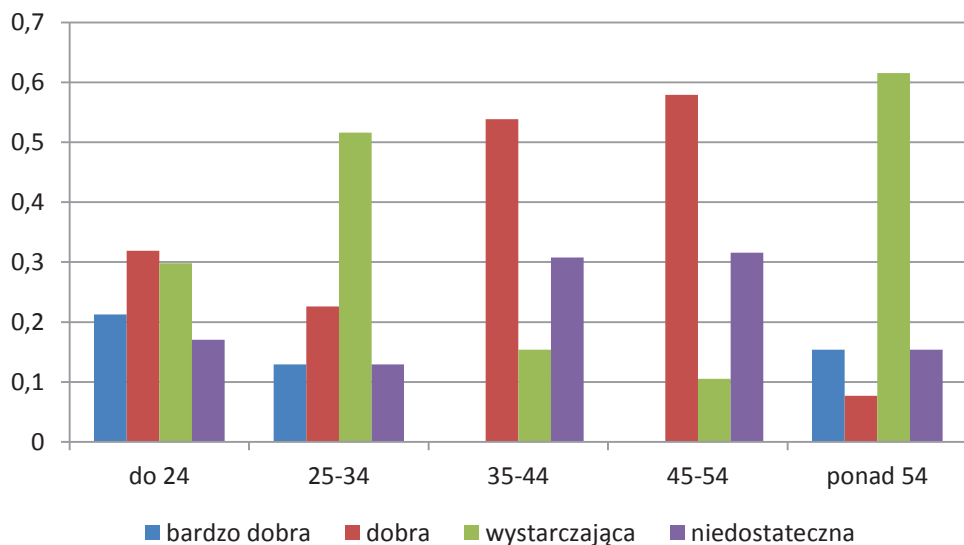
Tabela 2. Ocena dostępu do usług infrastruktury ochrony zdrowia

Wyszczególnienie	Dostęp do usług:			
	bardzo dobry	dobry	wystarczający	niedostateczny
	Liczba respondentów:			
Lekarz rodzinny	24	60	30	22
Pielęgniarka środowiskowa	14	38	60	24
Stomatolog	20	44	48	24
Lekarze specjaliści	-	22	44	70
Pogotowie ratunkowe	-	34	50	52
Lecznictwo szpitalne	-	38	30	68
Apteka	64	52	18	2

Źródło: badania własne.

Jakość usług świadczonych przez system opieki zdrowotnej została oceniona przez ankietowanych głównie jako wystarczająca – 37% i dobra – 31%. Najwyższy odsetek (21%) osób oceniających jakość usług służby zdrowia jako bardzo dobrą to ludzie młodzi – do 24 roku życia, ale już w przedziałach wiekowych od 35 do 44 lat i od 45 do 54 lat nie znalazła się żadna osoba przyznająca mu ocenę bardzo dobrą. Z kolei największy udział ankietowanych wskazujących na niedostateczną jakość analizowanych usług znalazł się w grupie osób w wieku od 45 do 54 lat, a najmniejszy wśród badanych w wieku od 25 do 34 lat (rys. 1).

Rysunek 1. Ocena jakości usług świadczonych przez system opieki zdrowotnej według wieku ankietowanych

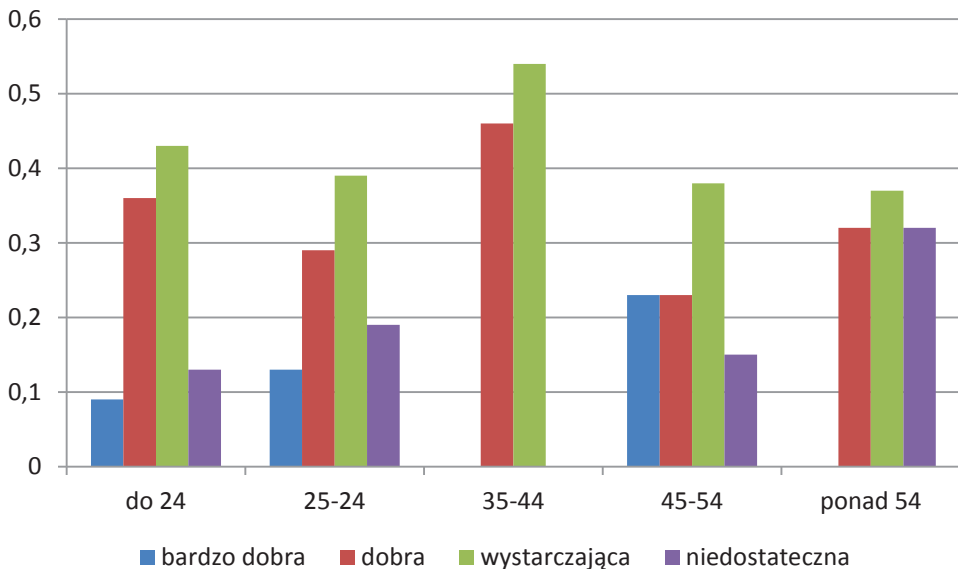

Źródło: badania własne.

W przeprowadzonym badaniu mieszkańcy obszarów wiejskich oceniali także zmiany, jakie zaszły w dostępie do usług świadczonych przez infrastrukturę ochrony zdrowia. Otrzymane wyniki nie dały jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, czy dostęp ów uległ w ostatnich dziesięciu latach poprawie, czy pozostał bez zmian, ponieważ różnica pomiędzy tymi wskazaniami była nieznaczna – 37% ankietowanych uważało, że nastąpiła poprawa, a 40%, że pozostał bez zmian, przy czym o znaczącej poprawie mówiło 14% badanych, a o pogorszeniu aż 13%.

Jak już wspomniano powyżej, ankietowani wskazali na usługi świadczone przez infrastrukturę społeczną kultury na obszarach wiejskich jako na jedne z najmniej znaczących. Jednakże oceniając ich jakość, aż 41% badanych odpowiedziało, że uważa ją za wystarczającą, a 32% za dobrą, niezadowolonych z poziomu świadczonych usług infrastruktury było natomiast 16% respondentów. W grupie osób najmłodszych (do 24 roku życia), aż 43% uznało jakość oferty infrastruktury kultury za wystarczającą, 9% za bardzo dobrą, a 13% za niedostateczną. Z kolei wśród mieszkańców w wieku powyżej 54 lat nie znalazła się ani jedna osoba, która uznałaby jakość usług kulturalnych za bardzo dobrą, ale 37% wskazało na nie jako wystarczające. Największe zadowolenie z poziomu rozwoju kultury wyraziły osoby w wieku od 35 do 44 lat i uznały, że jest on dobry – 46% lub wystarczający – 54% (rys.2).

Rysunek 2. Ocena jakości usług świadczonych przez infrastrukturę kultury według wieku ankietowanych

Źródło: badania własne.

Ocena zmian, jakie zaszły w ostatniej dekadzie w dostępie do usług oferowanych przez infrastrukturę kultury bardzo pozytywnie o nich świadczy, około 90% biorących udział w badaniu uznało, że dostęp ów znacząco się poprawił, a tylko 2% wskazało na jego pogorszenie.

Podsumowanie

Zaprezentowane w pracy rozważania na temat znaczenia infrastruktury społecznej w kształtowaniu rozwoju regionalnego i lokalnego oraz wyniki badań dotyczące oceny zadowolenia mieszkańców obszarów wiejskich z jakości usług świadczonych przez infrastrukturę społeczną pozwalają na wyciągnięcie następujących wniosków:

- właściwie ukształtowana, w stosunku do potrzeb, infrastruktura jest jednym z podstawowych czynników, w oparciu o który można budować atrakcyjność i pozycję obszarów wiejskich na każdym poziomie ich agregacji terytorialnej;
- lokalny charakter infrastruktury społecznej i jej cechy sprawiają, że jest ona nie tylko czynnikiem podnoszenia konkurencyjności danego obszaru, ale także uruchamia inne wewnętrzne czynniki rozwoju określonego przestrzennie miejsca, np. działalność gospodarczą, inwestycje w infrastrukturę gospodarczą;
- wraz ze wzrostem zadowolenia mieszkańców wsi z usług infrastruktury społecznej następuje wzrost jej znaczenia jako czynnika decydującego o terytorialnym potencjale rozwojowym danego obszaru;
- za najważniejszy ankietowani mieszkańcy wsi uznali dostęp do usług świadczonych przez system ochrony zdrowia, zaś stosunkowo nieduże znaczenie przykładali do świadczeń oferowanych przez infrastrukturę kultury;
- jakość usług świadczonych przez system opieki zdrowotnej została oceniona przez ankietowanych głównie jako wystarczająca (37%) i dobra (31%); najlepiej oceniono opiekę świadczoną przez lekarzy rodzinnych, natomiast najgorzej możliwość dostępu do lekarzy specjalistów i leczenia szpitalnego; uzyskane w badaniu wyniki nie dają jednoznacznej odpowiedzi na pytanie, czy dostęp do usług infrastruktury zdrowia uległ w ostatnich dziesięciu latach poprawie, czy pozostał bez zmian;
- oceniając jakość usług oferowanych przez składniki infrastruktury kultury, większość badanych uznała ją za wystarczającą (41%) lub za dobrą (32%), zaś niezadowolonych z poziomu świadczonych usług było tylko 16% ankietowanych; aż 90% biorących udział w badaniu wskazało, że w ostatniej dekadzie miały miejsce pozytywne zmiany w dostępie do usług oferowanych przez infrastrukturę kultury.

Literatura

- Gogolewska, J. (1999). Infrastruktura społeczna jako czynnik podniesienia konkurencyjności regionów na przykładzie Polski i niektórych państw UE. W: M. Klamut (red.), *Konkurencyjność regionów*, Wrocław: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu.
- Palonka, K.M. (1992). *Stan i zróżnicowanie przestrzenne infrastruktury społecznej na wsi*. Warszawa: Polska Akademia Nauk, Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa.
- Ratajczak, M. (1999). *Infrastruktura w gospodarce rynkowej*. Poznań: Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu.
- Sadowy, M. (1995). Elementy teorii i polityki rozwoju infrastruktury. W: E. Dźbik (red.), *Gospodarka miejska cz. II. Wybrane zagadnienia gospodarki samorządu terytorialnego*. Warszawa: Szkoła Główna Handlowa. Oficyna Wydawnicza.
- Wilczyńska, K. (1983). Infrastruktura wsi i rolnictwa. Próba definicji. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, nr 2.

QUALITY AND AVAILABILITY AS INDICATORS OF PERCEPTIONS OF SOCIAL INFRASTRUCTURE STATE IN RURAL AREAS

Abstract

The article attempts to assess the condition of selected components of social infrastructure in rural areas on the basis of indicators. They describe the degree of citizen satisfaction with the quality and availability of services provided by it. The results allow to conclude that as the most important the villagers recognized access to the health system and the relatively small importance they attached to the benefits offered by the cultural infrastructure. The quality of services provided by both the health care system, and cultural infrastructure was mainly assessed as sufficient. The results do not give a clear answer to the question whether in the past ten years access to health infrastructure was improved or remained unchanged. They point to positive changes in access to services offered by the cultural infrastructure.

Keywords: social infrastructure, development services, access to services, rural areas

Kody JEL: Q01, O18